

nos dicemus, quorum omne bonum positum extra fortunae aleam, situm est in nobis ipsis? Quid nos, ad quos nullus casus aspirat: nulla externa vis potest se appellere? Qui arbitratus nostro, divitias nobis quantas volumus, comparamus? Quibus pro voluntate nostra felicitatis modum praefigitur? Quibus denique vinea nostra, fundusque is, ex quo quietis et beatae vitae fructum demetimus, coram oculis est, a nobis colitur, nobis solis fructificat, nihil ex eo amittendi metus, atque cura decerpit? Quae cum essent dicta, per ventumque a Salomone esset ad eam, quam exponere instituit justi viri absolutionem, jam exequitur, quod unum restabat adhuc, ut ad id charitatis fastigium evectus homo, una jam cum Deo semper esse cupiens, redemptionem corporis sui a Deo peteret, hoc est, revelationem, ut sacrae loquuntur Litterae, filiorum Dei. Quae profecto bonis omnibus, atque justis continget, cum Christus vita nostra apparuerit, suoque adventu mortalitatem extinxerit: seque qualis est mundo ostenderit, circunfusum gloria et maiestate. Id igitur quia restabat, ut hujus Christi adventus, et omnium in melius restitutionis maturitatem orarent, ac peterent, ex persona sponsi illis praecipitur, non solum id ut cupiant, sed ut ejus se cupidos cantu, id est, aperta et ingenua voce testentur; inquit: **QUAE HABITAS IN HORTIS, AMICI AUSCULTANT TE, FAC ME AUDIRE VOCEM TUAM.** Praecipitur autem non quod perfectus homo alicuius hortatu aut imperiis in hoc indigeat; sed quia charitas Dei, quae diffusa est in illius corde, et qui in ejus animo vivit Christus, hoc sui adventus desiderio illum accendit, idcirco quasi imperio opus sit, ita describitur. Nam accendi atque incitari ad id ab Spiritu Sancto, testatur Joannes in Apocalypsi (1), cum dicit: **Spiritus et sponsa dicunt, veni, et qui hoc legit dicat, veni: veni Domine Jesu.** His porro illi hortatibus atque jussis cupide obsequuntur.

(1) *Apo. nlt.*

Itaque ex ipsorum persona statim subditur: **FUGE DILECTE MI, SIMILIS ESTO CAPREAE, HINNULOQUE CERVORUM SUPER MONTES AROMATUM.** Quo cantu meo quidem sensu nihil Christo est auditu jucundius. Hortatur enim illum ut matureret suum redditum, nuptias initurus cum Ecclesia, quam sibi sanguine suo, et sanctissimis caeremoniis despontavit. Qua de re statim fusius dicetur.

TERTIA EXPLANATIO

QUIS MIHI DET TE FRATREM MEUM SUGENTEM UBERA MATRIS MAAE, UT INVENIAM TE FORIS, ET DEOSCULER, ET JAM NEMO ME DESPICIAT. APPREHENDAM TE, ET DUCAM TE IN DOMUM MATRIS MAAE; IBI ME DOCEBIS, ET DABO TIBI POCULUM EX VINO CONDITO, ET MUSTUM MALORUM GRANATORUM. Summa quaedam amoris conjunctio, ea que non occulta, sed aperta et testata apud omnes, et quod potissimum est, ab omnibus approbata his significatur, ut supra diximus, verborum atque rerum figuris. Talem enim conjunctionem, et consuetudinis usum cunctis notum, et a nemine reprehensum hic sponsa desiderant, in eoque significat votum evangeliae Ecclesiae, quod ab iis, qui ipsam persequebantur, diu atque multum vexata, optavit, sibi ab eorum persecutionibus liberatae, ut liceret palam profiteri Christum, et veluti in ulnis gestare ipsum approbantibus universis. Nam, ut in fine diximus capitilis proxime superioris, Ecclesia evangelica oppressa a tyrannis in deserta sese conferbat loca, et eo suum sponsum vocabat, quo significatum est id, quod ipsi accidit illis primis temporibus, quando persecutionis metu multi fideles, urbibus relictis, aspectum hominum praesentiamque vitabant. Itaque sicut illis verbis fidelium fuga significabatur, sic oratione ista ea significantur, quae post illa tempora in Ecclesia acciderunt: illas enim persecutionum procellas tranquillitas se-

quuta est, et, qui Ecclesiae inimici erant, Romani principes ei postea obsequuti sunt, ex quo id sequutum est, quod hic concedi sibi sponsa postulat, ut in publica luce cum omnium approbatione Christi fidem deinceps Ecclesia profiteretur. Haec enim desiderii sui significatio ejus, quod re ipsa accidit, declaratio est, et dum optare fingitur id, quod optat, assequutura praedicitur.

Quod indicant, quae sequuntur: LAEVA EJUS SUB CAPITE MEO, ET DEXTERA ILLIUS AMPLEXABITUR ME. Nam his amplexus ratio atque forma describitur, amplexus autem consensus mutui, et eorum, qui inter se amant, conjunctionis, et ob id pacis redditae ac restitutae symbolum est. Quare cum se sponsi amplexu fultam sponsa dicit, proculdubio significat obtinuisse ab illo se atque impetrasse, quod optabat: optabat autem nemo ut sibi molestus esset, quod Christum in omnium oculis coleret, id est, optabat omnium concessu dari sibi, ut clara voce profiteretur ipsum. Id ergo assequuta dicitur, et quo id magis constet, subjungit: ADJURO VOS, FILIAE HIERUSALEM, NE SUSCITETIS, NEQUE EVIGILARE FACIATIS DILECTAM, DONEC IPSA VELIT. Cavet enim Christus suae Ecclesiae tranquillitati et quieti, et dum sponsus adjurat atque obtestatur sponsae comites, ne illius somnum interturbent, id certe significat Christum precibus Ecclesiae ad misericordiam flexum cunctis praecipere, ne illi amplius molesti sint, id est, finem imponere ejus persecutionibus atque malis. Iis autem sublati, in celsissimam sedem dignitatis et honoris Ecclesia statim ascendet, visaque est omnibus admirabilis.

Quare jure additur: QUAE EST ISTA, QUAE ASCENDIT DE DESERTO, DELICIIS AFFLUENS, INNIXA SUPER DILECTUM? Omnes enim gentes, et praecipue Judaei magnitudinem atque gloriam, ad quam Ecclesia pervenit, posteaquam ab inimicis suis liberata est, hac oratione admirantur. Nam quae ad id usque tempus a permultis graviter vexabatur, et apud plurimos sinistra fama laborabat, quod religiones

videretur colere supersticiosas et impias, ea, postquam edictis imperatorum idola sublata sunt, qualis esset publice innotuit, ejus enim tunc sanctitatis illustrissima species omnibus coepit apparere, et Ecclesiastici ordinis late emicuit splendor: tunc litterae sacrae, tunc divinae studia doctrinae, tunc Doctores sancti magno ingenio atque sapientia viri omni ex parte suum ostenderunt lumen. Itaque omnium oculos Ecclesia tunc in sui admirationem convertit, cujus admirationis testes sunt voces istae: QUAE EST ISTA, QUAE ASCENDIT DE DESERTO DELICIIS AFFLUENS INNIXA SUPER DILECTUM? Dicitur autem ascendere de deserto, quoniam de gentibus potissimum erat collecta: nam gentes deserti vocabulo saepe significat Esaias (1), ut in illo: «Ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in exitus aquarum: dabo in solitudinem Cedrum, et spinam, et myrthum, et lignum olivae: ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul, ut videant, et sciant, et recogitent, et intelligent pariter, quia manus domini fecit hoc, et sanctus Israel creavit illud.» DELICIIS AFFLUENS, sive ex hebreao, ADHAERESCENS DILECTO, ET DELICIAS FACIENS CUM ILLO. Quo significaretur, non ut antea furtim et in locis abditis illam cum Christo versari, sed palam in templis cantu cum ipso deliciari, et clarissimis vocibus canendo atque precando ipsum profiteri. Itaque haec dicuntur vel de tota Ecclesia jam e malis emergente, et post saevas tempestates tranquillitatem ac serenitatem adepta, vel de parte illius ea, quae in monachis et eremitis illo tempore floruit, quae, DE DESERTO ASCENDEBAT, quia in desertis locis, quae maxima repleverat multitudine, se ad culmen pietatis, et ad supremum christiana virtutis erigebat gradum, ET AFFLUEBAT DELICIIS, propter consolationis colestis, qua abundabat, immensam copiam, et INNITEBATUS SUPER DILECTUM. Quia ne ad momentum temporis patie-

(1) Esai. xli.

batur divelli se ab eo, et quia ex ipso omnis illa manabat coelestis, qua fruebatur, dulcedo.

Nam licet in omni aetate Ecclesiae, nonnulli in ea fuerint homines spirituales, et contemplationis laude praestantes, tamen longe plurimos ac praestantissimos illa tulit aetas, quam dicimus. Sequitur: **SUB ARBORE MALO SUSCITAVI TE, IBI CORRUPTA EST MATER TUA, IBI VIOLENTE GENITRIX TUA**, aut, ut in hebreao: **IBI PEPERIT TE MATER TUA, IBI ENIXA EST TE TUA GENITRIX**. Quod a vita pastoritia ductum, Salomon mirabiliter ad id, de quo agebatur, translulit, eo ut doceret Christum in eodem, quo editus est loco, initium fecisse amandi Ecclesiam gentium: vel certe ex eo, quod ipsi accidit in natali loco suo, sumpsisse causam, suum ut amorem a Judaeis ad gentes transferret; quae res multum cohaeret cum iis, quae proxime praecesserunt. Nam proxime inductae sunt sponsae comites in Judaeorum persona admirantes sponsam e deserto ascendentem, et deliciis affluentem, hoc est, uti diximus, admirantes Ecclesiae evangelicae e gentibus potissimum constantis, ei postquam restituta pax est, hominum multitudinem, virtutum splendorem, coelestium donorum affluentiam: id enim sine dubio omnibus, sed praecipue Judaeis admirationem maximam movit, quia accidit omnino praeter opinionem et spem ipsorum, ut gentes ad communionem coelestis vocarentur gratiae, et ut vocatae concurrerent ex omni populo tanto animorum consensu, tantosque et in vera pietate, et in omni excellentia progressus facerent, ut eorum tandem conventus rerum potiretur. Itaque initio Ecclesiae cum admiratione dixisse quosdam in Actis legimus (1): «Ergo et gentibus poenitentiam Deus dedit ad vitam? et Paulus ad Ephesios scribens (2): mysterium absconditum esse dici gentes esse cohaeredes, et concorporales, et comparticipes promissionis Dei in Christo Jesu.» Quoniam autem natura

(1) *Actorum xi.* (2) *Ephe. iii.*

ita comparatum est, ut eorum, quae miramur causas cognoscere statim velimus, nam ex earum ignoratione existit admiratio: avet autem quisque id scire, quod ignorat, idcirco Salomon consentanea ejus rei tam admirandae causam subjicit, et ut subjiciat Ecclesiam inducit ea agentem atque loquentem cum Christo, quae ejus rei causam contineat, id est, quibus percontationi earum foeminarum, quae mirantes inductae sunt, fiat satis. Nam cum dicit, in arbore malo, sub qua violata mater sponsi fuerat, amari ab ipso coeptam fuisse, figurate significat, ab arbore crucis Christi, sub qua mater ipsius respublica Judaeorum se violavit et foedissime contaminavit, quia impie et ingrate ipsum in eam egit (1), causam esse ductam, ut ipse suum amorem ad gentes praecipue transferret, et mirum non esse eos Christi sinu atque complexu foveri, et coelestibus redundare deliciis, qui ipsum, ut primum de eo audierunt, amore complexi sunt, cum a suis, iis, quibus fuerat promissus, et a quibus ducebat genus, non exclusus modo, sed et affectus fuerit probosa et crudeli morte. Nam gentium salutem ex impietate Judaeorum erga Christum et ingratitudine esse ortam, sacrae testantur Litterae, uti constat ex illa vineae et vinatorum, quibus locata fuerat, Christi parabola. Nam eam mox ut audierunt Pharisei, cum rogarentur a Christo, quid ipsis de vinatorum improbitate videretur, et quo statuerent eos dignos esse suppicio, se ipsi imprudentes damnarunt, atque dixerunt (2): «Malos male perdet, et vineam suam locabit aliis agricolis.» Quorum sententiam Christus probans subjicit: Ideo dico vobis quia auferetur a vobis regnum Dei et dabitur genti facienti fructus ejus; eoque spectat illud etiam, quod in ore habebant Apostoli, quoties eorum de Christo orationem ad aures suas non admittebant Judaei (3): Vobis primum oportuit praedicari

(1) Sustulit, id est, crucifixit. *PP. Aug.*

(2) *Matt. xxi.* (3) *Actorum xv.*

regnum Dei, sed quia indignos vos effecistis, ecce convertimur ad gentes. Denique, ut Paulus ad Romanos (1) scribens affirmat, illorum, id est, Judaeorum delicto salus est gentibus. Et infra: Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc, ut non sitis vobis ipsis sapientes, quia caecitas ex parte contigit in Israel, donec plenitudo gentium intraret. Caecitas autem Israelis in eo maxime extitit, quod, quem omnibus optabant votis, in quem spem salutis collocaverunt suae, eum praesentem non agnoverunt, sed pro hoste habitum in crucem egerunt. Igitur ex ea arbore, in qua semet corruptit genitrix Christi Judaeorum Respublica, natum est, ut plenitudo gentium intraret in Ecclesiam, id est, ut gentes Christo innixaerentur, et ab ipso maximis beneficiis affectae, deliciis omnibus circumfluerent; idque significat sponsa cum dicit: SUB ARBORE MALO EXCITAVI TE, id est, ex arbore crucis causam sumpsisti ut me tantum amares, quantum isti admirantur, IBI CORRUPTA EST MATER TUA, id est, quia ibi in illa scilicet arbore, hoc est, in illo facto impio et crudeli respublica Judaeorum, quae te genuit, corrupta et violata est. Nam eo indigna effecta est tua benevolentia atque gratia, ex quo juste illam deseruisti, ad mihi aditum patefecisti, ut intrarem ad amorem tuum. Et ut uno verbo dicam, quia populus Judaeorum corruptus fuit in illa arbore, idcirco ego suscitavi te ad me amandum: et ex eodem fonte et mea manavit dignitas, et illius populi casus atque calamitas derivata est.

Sequitur: PONE ME UT SIGNACULUM SUPER COR TUUM, UT SIGNACULUM SUPER BRACHIUM TUUM, QUIA FORTIS EST, UT MORS DILECTIO, DURA EST UT INFERNUS AEMULATIO: LAMPADES IGNIS LAMPADES EJUS ATQUE FLAMMARUM: AQUAE MULTAE NON POTUERUNT EXTINGUERE CHARITATEM, NEC FLUMINA OBRUENT ILLAM. SI DEDERIT HOMO OMNEM SUBSTANTIAM DOMUS SUAE PRO DILECTIONE, QUASI NIHIL DESPI-

(1) Rom. xi.

CIET EAM. Hoc quidam tribuunt sponsae, quibus agit cum sponso, ut in se amando perseveret. Sed rectius judicant qui ab sponso dici arbitrantur. Nam his verbis Ecclesiam evangelicam ab impugnatione hostium suorum jam liberatam, et in summa claritate atque gloria in oculis omnium constitutam, hortatur Christus, ut studium colendi atque amandi nunquam remittat: utque se ita in amore gerat, ut vitet omnes quamvis minimas offendissiones: se enim, ubi quid in eo peccatum fuerit, eo laturum gravius, quo ipsam amat ardentius; et eo animadversurum severius, quo eam ornavit cumulatius. Hortatur autem eam ad hanc amandi diligentiam convenientissime in hoc loco. Nam quoniam supra de ea Ecclesiae dictum erat aetate, quando eam omnes prope gentes vexabant, et dicendo ad id per ventum fuerat tempus, cum mutatis sententiis, et animis ad pacem conversis, odia illa inveterata adversus ipsam non solum deposuerunt, sed etiam eximio illam cultu atque benevolentia prosequutae sunt; idcirco ipsa rerum consequentia poscebat, ut de eo, quod post illa tempora sequutum est, diceretur aliquid, id est, ut diceretur aliquid de Ecclesiae a persecutionibus liberatae regno, et principatu civili, qui principatus in Constantino Romanorum Imperatore incipiens, usque ad nostram aetatem non parum imminutus pervenit, ulterius processurus, quantum Christus concesserit. Nihil autem dicere potuit, magis quod aptum esset huic Ecclesiae aetati tranquillae, et in civili potestate florentis, quam ut admoneret illam, ne rerum suarum felici elata sucessu, suique obliterata, pristina suae erga Christum pietatis studia remitteret, ac se superbe efferens, vinci permitteret a luxu, ab avaritia, a desidia, a similibus vitiis. Quod ita natura hominum comparatum sit, ut eos res adversae in officio contineant, secundae et ad voluntatem fluentes inaniter efferant, ac luxu dissolvant.

Hoc igitur ipsam Christus gravissimis verbis iterum

atque iterum monet, sic dicens: PONE ME UT SIGNACULUM SUPRA COR TUUM. Quasi dicat: Quod a servitute, et oppressione tyrannorum in regnum vindicata sis, et in maximam nominis claritatem: quod mea cura factum sit, ut, qui tibi molestus esse audeat, nemo sit reliquus: non ideo putare debes, remissius agere licitum esse tibi. Quo magis ab aliis curis vacua es meo beneficio, eo diligentius atque studiosius meo amori atque cultui vacabis. Primum, quia debes quod majoribus a me sis affecta beneficiis, deinde quia necesse habes; versaris enim, nisi provideris, in majori, quam antea periculo. Non enim, si hostes externi sublati sunt, existimare debes, qui tuae virtuti insidietur, esse neminem. Haec tranquillitas, qua frueris, haec nominis gloria qua circumfluis, hoc regnum quod obtines facile te, nisi caveris, de statu perfectae pietatis dejicient. Quare moneo, edico, ante denuncio: PONE ME UT SIGNACULUM SUPRA COR TUUM, UT SIGNACULUM SUPER BRACHIUM TUUM. Me, inquam, in pectore fixum gere, nunquam remove ab oculis, quod ad me colendum et amplius demerendum pertinet, id unum cogita. Cave ne meam beneficentiam in licentiam vertas; cave putas, quia te diligo effuse, ideo omnia tibi per me licere, contra potius quia te amo, observari abs te diligentius volo. Est enim zelotypus amor, zelotypia porro nullus est impotentior affectus, fortis est ut mors, durus ut infernus, igne ardenter, lampades ejus lampades ignis atque flammarum. Quare jubeo, qualem te in turbidis exhibuisti rebus tuis, talem in secundis te exhibeas fortem, invictam, mei amantissimam.

Nam hoc est, quod subjicitur: AQUAE MULTAE NON POTUERUNT EXTINGUERE CHARITATEM, NEQUE FLUMINA OBRUENT ILLAM; aquarum enim nomen in his litteris ad maximas calamitates significandas transfertur; et quod additur: SI DEDERIT HOMO OMNEM SUBSTANTIAM DOMUS SUAE PRO DILECTIONE, TANQUAM NIHILUM DESPICIET EAM, ut sensus sit, aquae multae, id est, res adversae, pertulisti, non

potuerunt tuam erga me aut charitatem extinguere, aut obruere pietatem. Ergo, SI DEDERIT HOMO OMNEM SUBSTANTIAM DOMUS SUAE, id est, si opes tibi datae sint et copiae, quantae maximae dari possunt, TANQUAM NIHILUM DESPICIET EAM, hoc est, despicer eas debes ac non tanti facere, ut ob eas aliquid de pristino amore meo minuendum putas: mala non potuerunt extinguere, cur extinguant, aut minuant res ad votum fluentes? Monet ergo hac oratione Christus externa dominatione florentem Ecclesiam, ne se decipi a felicitate patiatur, atque ita monet, ut tacite indicet se aliquid sinistri suspicari atque augurari de illa. Nam qui talia monent, ab eo, quod in eorum suspicionibus versatur, et eos timore angit, inducuntur ut moneant; qui enim cavet, timet; timor autem ex opinione oritur mali impendentis; subest itaque in hac admonitione futurae in Ecclesia, ex eo postquam principatum terrenum adepta est, in omni genere virtutum remissionis atque languoris praedictio, eaque certe, quod eventus probavit, nimis vera. Dici enim non potest quantum sit remissum de illa antiquae charitatis praestantia. Quod et Christus praedixit futurum dicens (1): «Et quoniam abundabit iniquitas, refrigerescet multorum charitas» (2): et Paulus apertius, «Spiritus, inquiens, manifeste praedicit, quod in novissimis temporibus discedent quidam a fide attendentes spiritibus erroris:» et alio in loco (3): «Hoc autem scito, quod in novissimis temporibus instabunt tempora periculosa, et erunt homines se ipsos amantes, cupidi, elati, superbi.» Et Petrus similiter (4): «Hoc primum scientes, quod venient in novissimis diebus in deceptionem illusores juxta proprias concupiscentias ambulantes.» Itaque haec oratio et manifestam admonitionem continet, et tacitam praedictionem, et totum illud Ecclesiae tempus complectitur, quod a Constantino Imperatore ad haec usque tempora effluxit.

(1) Matt. xxiv. (2) I. ad Tim. iv. (3) II ad Tim. iii. (4) II. Pet. iii.